

PEDAGOGICAL SCIENCES

THEORETICAL BASES OF ORGANIZATION OF PUPILS' INDIVIDUAL WORK BY PHYSICAL TRAINING TEACHERS

Aliksieiev O.

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Instructor of the Department of Sport and Sport Games,
Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
Kamianets-Podilskyi, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-6950-4413*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ УЧНІВ УЧИТЕЛЯМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

АЛЕКСЕЄВ О.

*кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри спорту і спортивних ігор,
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,
Кам'янець-Подільський, Україна
ORCID ID 0000-0002-6950-4413*

Abstract

To identify the optimal ways of physical development of every pupil in the process of study, physical training teachers need fundamental knowledge of expediency and peculiarities of such work. Modern scholars analyze possibilities of using individual approach in the process of studying different subjects at school and with different purpose. The theoretical bases of organization of pupils' individual work by physical training teachers are: legislative documents of the Ministry of Education and Science of Ukraine, which outline directions for the development of new school and improving the physical development of schoolchildren; physical training teachers knowing the dialectical theories of activities, motivation to use their own theoretical preparedness in the organization of motivated and active individual work of pupils; psychological and pedagogical knowledge in theory and methods of physical training, age and pedagogical psychology, human anatomy and physiology, personal development of schoolchildren etc.; scientifically substantiated teaching materials for organization of pupils' individual work by physical training teachers; tested and proven innovative approaches of physical training teachers to organization of individual work with pupils, etc.

The use of outlined theoretical bases by physical training teachers will contribute to the creation of such educational environment, as a result of interaction with which will be provided self-development both a teacher, and students through individual work on their own self-improvement.

Анотація

Для визначення оптимальних шляхів фізичного розвитку кожного школяра в процесі навчання вчителям фізичної культури необхідні фундаментальні знання доцільності та специфіки такої роботи. Сучасні дослідники аналізують можливості використання індивідуального підходу у процесі вивчення різних предметів у школі та з різною метою. Теоретичними основами організації індивідуальної роботи учнів учителями фізичної культури визначаємо: законодавчі документи Міністерства освіти і науки України, в яких окреслено напрями розвитку нової школи та вдосконалення фізичного розвитку школярів; знання вчителями фізичної культури діалектичних теорій діяльності, активності, мотивації, щоб використати власну теоретичну підготовку в організації вмотивованої й активної індивідуальної роботи учнів; психолого-педагогічні знання з теорії та методики фізичного виховання, вікової та педагогічної психології, анатомії та фізіології людини, особистісного розвитку школярів та ін.; науково обґрунтовані методичні матеріали для організації індивідуальної роботи учнів учителями фізичної культури; апробовані й перевірені інноваційні підходи учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями та ін.

Використання вчителями фізичної культури окреслених теоретичних основ сприятиме створенню такого освітнього середовища, в результаті взаємодії з яким відбуватиметься саморозвиток як педагога, так і учнів шляхом індивідуальної роботи над власним самовдосконаленням.

Keywords: physical training teachers, individual work, theoretical bases, scientific approaches, pupils.

Ключові слова: вчителі фізичної культури, індивідуальна робота, теоретичні основи, наукові підходи, учні.

Актуальність дослідження теоретичних основ організації вчителями фізичної культури індивідуальної роботи з учнями зумовлюється тим, що

для визначення оптимальних шляхів фізичного розвитку кожного школяра в процесі навчання педагогам необхідні фундаментальні знання доцільно-

сті та специфіки такої роботи. Засадничим теоретичним підґрунтям дослідження окресленої проблеми є розкриття сутності наукових підходів, дидактичних принципів, особливостей вікового та особистісного розвитку школярів. Так, реалізація наукових підходів (індивідуального, особистісно орієнтованого, диференційованого) спрямовується на врахування особливостей розвитку особистості кожного учня. Дотримання принципів природовідповідності, послідовності, поступовості, систематичності, індивідуалізації (за Я.-А. Коменським) базується на врахуванні природних і вікових особливостей розвитку дітей різних вікових категорій. Методика використання індивідуальних форм роботи вчителя дає змогу вносити індивідуальні корективи в загальну програму педагогічних впливів на учнів. Відповідно до цього визначається характер індивідуальних завдань для додаткової самостійної роботи учнів, вибираються засоби виховання у школярів інтересу як до навчання, так і до позаурочної роботи, що актуалізує поглиблене вивчення окресленої проблеми.

Аналіз наукових літературних джерел свідчить, що дослідники приділяють особливу увагу створенню сучасного навчального середовища, яке «повинно бути персонально (індивідуально) зорієнтованим» [14, с. 275]. На думку В. Андрущенко, щоб цілеспрямовано організувати індивідуальну роботу з учнями, забезпечувати належну освіту кожного школяра відповідно до його здібностей, можливостей, уподобань, нахилів, відповідно до індивідуальної траєкторії особистісного розвитку, кожен майбутній учитель ще під час навчання у педагогічному закладі вищої освіти покликаний реалізувати особистісно орієнтований підхід до свого професійного навчання шляхом розробки власної траєкторії професійного становлення [1]. На думку О. Пехоти, «у світовій науці і практиці підготовки вчителя створено певний арсенал підходів, рекомендацій індивідуалізації та особистісної її орієнтації» [10, с. 328]. Суть індивідуалізації навчання, на думку Г. Терещука, полягає в тому, щоб у виборі методів, засобів, темпу навчання якнайповніше враховувати індивідуальні відмінності учнів [17, с. 7]. Дослідники аналізують можливості використання індивідуального підходу [5] у вивченні різних предметів у школі та з різною метою. Так, Г. Гавришак розглядає одним із засобів реалізації індивідуального підходу диференціацію навчальних графічних завдань [4]. У дослідженні А. Уруського засобом реалізації індивідуального підходу до навчання старшокласників за технологічним профілем визначено внутрішню диференціацію [18]. Індивідуалізацію навчально-виховного процесу шляхом диференціації навчання з використанням різномірних завдань на уроках технології використовує А. Марушак [7]. Розвиток індивідуальності кожного учня шляхом використання індивідуалізованих домашніх завдань на уроках фізики розглядають як актуальну проблему В. Сиротюк, С. Стецик, О. Гнатюк [11; 15]. Проблему індивідуалізації змісту освіти та інтенсифікації процесу на-

вчання на основі сучасних освітніх технологій досліджує С. Стрілець [16]. Індивідуалізація навчання іноземної мови стала предметом дослідження Л. Сікорської [12]. Індивідуалізацію процесу фізичного виховання школярів аргументує Л. Левандовська [6] та ін.

Відтак, актуальність проблеми індивідуалізації в навчанні потребує узагальнення теоретичних основ організації індивідуальної роботи учнів учителями фізичної культури, що визначено **метою** написання статті.

Серед концептуальних засад реформування середньої школи представлено формулу нової школи, що складається з дев'яти ключових компонентів [9, с. 7], основою яких певною мірою є принцип індивідуалізації. Так, згідно з першим компонентом новий зміст освіти заснований на формуванні компетентностей і спрямовується на успішну самореалізацію особистості в суспільстві (що передбачає використання індивідуального підходу до кожного учня). Другий компонент (умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно) свідчить про можливість використання педагогом індивідуального стилю професійної діяльності. Організація партнерства між учнем і вчителем (п'ятий компонент) підкреслює доцільність орієнтації майбутніх учителів на потреби кожного учня в освітньому процесі, дитиноцентризм (шостий компонент) та підготовку до роботи в сучасному освітньому середовищі, що забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів (дев'ятий компонент) та ін. [9, с. 7].

Отже, однією із засадничих теоретичних основ організації індивідуальної роботи учнів учителями фізичної культури є концептуальні засади реформування середньої школи, ухвалені рішенням Колегії МОН України [9]. Важливість використання індивідуального підходу відображена у ключових компетентностях нової української школи, серед яких є вміння вчитися впродовж життя – «здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових умінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою освітньо-професійну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя» [9, с. 11]. Набуті компетентності учні можуть використовувати в подальшому процесі особистісного розвитку та професійного становлення, маючи навички самоосвітньої діяльності, що формуються в процесі індивідуальної роботи [8].

Важливою теоретичною основою в підготовці майбутніх учителів фізкультури до організації індивідуальної роботи з учнями є напрацьований і перевірений досвід практикуючих учителів. Індивідуальна робота з учнями у вивченні більшості шкільних предметів передбачає врахування вчителем рівня знань школярів того чи іншого матеріалу. Так, реалізуючи індивідуальний підхід до учнів у вивченні фізики, В. Сиротюк і С. Стецик рекомен-

дують організувати процес навчання таким чином, щоб учні мали змогу самостійно виявити власний рівень «підготовленості, ініціативності, творчих здібностей, засвоєння змісту і об'єму навчального матеріалу» [11, с. 107]. На думку дослідників, індивідуальна робота школярів полягає в тому, що після вивчення окремих тем, параграфів чи розділів учні складають опорні конспекти, які відображають рівень засвоєння і розуміння вивченого матеріалу. Науковці аргументують важливість досить високого рівня сформованості вмінь учнів працювати з навчальною додатковою літературою (самостійно складати план до параграфа підручника; складати план до розповіді вчителя; працювати з малюнками, складаючи за ними розповідь; виділяти в тексті структурні елементи знань (наукові факти теорії, закони тощо); користуватися узагальненими планами тощо) [11].

Однак, такий метод, що позитивно зарекомендував себе у вивченні фізики, складно застосувати на уроках фізкультури. Тому взявши за теоретичну основу використання опорних конспектів, вчителі фізичної культури рекомендують учням розробити індивідуальні плани-стратегії фізичного самовдосконалення, здоров'язбереження тощо. Такий індивідуальний опорний план-стратегія містить програму виконання конкретних фізичних вправ (порядок виконання, черговість, тривалість та ін.) і може бути дієвим засобом запам'ятовування впливу фізичних навантажень на організм людини в цілому чи окремі групи м'язів. Розробка і використання учнями таких індивідуальних опорних планів-стратегій фізичного самовдосконалення дає змогу вчителю відкорегувати самостійні розробки школярів, враховуючи рівень фізичного розвитку кожного учня, стан здоров'я, прагнення до занять спортом, що інтегрує індивідуальний, особистісно орієнтований і диференційований підходи.

З метою розвитку образного мислення і формування вміння учнів використовувати асоціативні зв'язки на уроках фізкультури слушним є використання теоретичних основ «технології інтенсифікації навчання на основі схем і знакових моделей» [11]. Учням пропонується візуалізувати схему впливу фізичних навантажень на певні групи м'язів (у вигляді малюнків, фотографій, методики виконання певних фізичних вправ тощо) і на основі обґрунтування такого впливу розробити власну програму ранкової зарядки. Таким чином відбувається поєднання теоретичної і практичної фізичної підготовки учнів. Окрім цього, активізується креативне мислення школярів, формується цілеспрямованість, розвиваються вольові здібності, наприклад, у плануванні процесу оздоровлення, якщо поставити перед учнями завдання: дослідити дієвість виконання певних фізичних вправ протягом 1 місяця.

Інтеграція індивідуального та диференційованого [13] підходів дає змогу кожному учневі усвідомити особливості розвитку свого організму та врахувати свої знання з багатьох шкільних предметів (біології, анатомії та фізіології людини, хімії, фізики, екології, безпеки життєдіяльності та ін.) у процесі розробки власних схем-моделей фізичного

самовдосконалення. Таким чином, враховуючи рівень фізичного розвитку та психологічні особливості кожного учня і використовуючи індивідуально-диференційований підхід, вчителі фізичної культури мають змогу внести певні уточнення в програму виконання ними індивідуальних завдань. На актуальності проблеми диференційованого підходу у фізичному вихованні підлітків з різними темпами біологічного розвитку (на прикладі школярів 7-х класів) наголошував А. Сітовський [13].

Важливою теоретичною основою організації індивідуальної роботи учнів учителями фізичної культури є не лише знання і врахування психологічних та фізичних особливостей і навчальних можливостей школярів, але й комунікативні взаємозв'язки між ними, спільні інтереси і цілі. Адже результативність особистого фізичного самовдосконалення учні мають змогу порівняти з такими ж показниками і за такий самий період у своїх однокласників. Відтак учитель фізичної культури має змогу об'єднувати учнів у групи (секції), використовувати й удосконалювати їхні фізичні здібності і навички у спільно-груповій чи індивідуально-змагальній роботі.

Активізація і мотивація індивідуальної роботи школярів дає змогу трансформувати її в додаткову систематичну самостійну позаурочну роботу учнів на основі сформованого інтересу до фізичного самовдосконалення та здоров'язбереження. Знання психології мотиваційних процесів дає змогу вчителю фізичної культури використовувати об'єктивний аналіз індивідуальної роботи кожного школяра в напрямі фізичного самовдосконалення, підкреслюючи його позитивні прогресивні здобутки, і таким чином віднаходити і використовувати дієві способи впливу для організації систематичної самостійної фізичної активності. Такий спосіб взаємодії на рівні «учитель фізичної культури – учень» дає змогу педагогу допомогти кожному школяру в організації різних видів діяльності:

- чітко планувати власну індивідуальну роботу в напрямі систематичної фізичної активності та здоров'язбереження;

- використовувати основи міждисциплінарної інтеграції у розробці власних стратегій фізичної активності;

- вміти обґрунтувати ефективність, раціональність і доцільність виконання тих чи інших фізичних вправ, комплексів для власного фізичного самовдосконалення і здоров'язбереження з урахуванням вікових особливостей, та оптимального фізичного навантаження на ростучий організм, оскільки «кількість і обсяг необхідних вправ для засвоєння і закріплення навчального матеріалу в кожного учня різні: отже, темп навчання різних учнів неоднаковий» [6, с. 40];

- вміти створювати власну розвивальну стратегію фізичного самовдосконалення і здоров'язбереження з урахуванням існуючого рівня «рухового досвіду, фізичного і психічного розвитку, ... шляхом постановки завдань, що повністю відповідають можливостям учнів, при цьому спираючись не на

існуючий рівень розвитку, а на найближчі потенціально-можливості учнів» [6, с. 39].

- формувати вміння і навички самоконтролю в організації індивідуальної роботи в напрямі фізичної активності, адже можливості учнів витримувати фізичні і психічні навантаження істотно відрізняються [2; 3].

- виявляти навички аналітично-критичного мислення на основі організації зворотного зв'язку з іншими учнями, що сприятиме сепаруванню більш дієвих і оптимальних способів фізичної активності в командній роботі або під час організації змагань.

Ми погоджуємося з думкою Л. Левандовської, що сьогодні перед учителями фізичної культури стоїть завдання не стільки збереження здоров'я, скільки його розширення, тобто підвищення рівня здоров'я. Вчителю фізичної культури необхідно враховувати природу індивідуальних особливостей кожного учня, яка зумовлена: «біологічними причинами (вік, стать, генетично обумовлені особливості, працездатність тощо); соціальними причинами (сім'я, школа, оточення); психічними процесами (сприйняття, пам'ять, мислення, воля, характер, схильності); фізичним розвитком. Впровадження індивідуалізації у процес фізичного виховання залежить від того, на скільки вчителю вдасться знайти підхід до кожного учня, своєчасно виявити і допомогти перебороти тимчасові труднощі, які виникли в окремих учнів, сприяти подальшому розвитку їх здібностей» [6, с. 39].

Отже, теоретичними основами організації індивідуальної роботи учнів учителями фізичної культури визначаємо:

- законодавчі документи Міністерства освіти і науки України, в яких окреслено напрями розвитку нової школи та вдосконалення фізичного розвитку школярів;

- знання вчителями фізкультури діалектичних теорій діяльності, активності, мотивації та мотивів (теорії потреб, які зумовлюють поведінку людей; мотивації досягнення успіху та ін.), щоб використати власну теоретичну підготовку в організації вмотивованої й активної індивідуальної роботи учнів;

- психолого-педагогічні знання з теорії та методики фізичного виховання, вікової та педагогічної психології, анатомії та фізіології людини, особистісного розвитку школярів та ін.;

- науково обґрунтовані методичні матеріали для організації індивідуальної роботи учнів учителями фізичної культури (дисертації, навчально-методичні посібники тощо);

- апробовані й перевірені інноваційні підходи учителів фізичної культури до організації індивідуальної роботи з учнями (сучасні матеріали, опубліковані в наукових виданнях і матеріалах конференцій) та ін.

Використання вчителями фізичної культури окреслених теоретичних основ сприятиме створенню такого освітнього середовища, в результаті взаємодії з яким відбуватиметься саморозвиток як педагога, так і учнів шляхом індивідуальної роботи над власним самовдосконаленням.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у розробці методичних матеріалів для оцінювання результативності індивідуальної роботи учнів, організованої вчителями фізичної культури.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Андрущенко В. Нову школу збудує новий вчитель. Освіта : тижневик. 2016. № 47. С. 2–3.
2. Ареф'єв В. Г., Єдинак Г. А. Фізична культура в школі. Кам'янець-Подільський : Абетка НОВА, 2002. 383 с.
3. Васильчик А. Г. Науково-методичні основи програмування навчання фізичного виховання. Теорія і методика фізичного виховання. 2003. №2. С. 21–26.
4. Гавришак Г. Р. Диференціація навчальних графічних завдань як засіб здійснення індивідуального підходу. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2010. № 2. С. 177–183.
5. Індивідуальний підхід. [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://pidruchniki.com/15491007/pedagogika/individualniy_pidhid
6. Левандовська Л. Ю. Індивідуалізація процесу фізичного виховання школярів. Теорія та методика фізичного виховання. 2012. № 5. С. 38–42.
7. Марущак А. О. Індивідуалізація навчально-виховного процесу шляхом диференціації навчання: методичні основи використання різноманітних завдань: урок технології. Трудове навчання в школі. 2013. № 17. С. 21–29.
8. Мельничук І. М. Формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців сестринської справи як педагогічна проблема. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота. 2018. Вип. 2 (43). С. 168–172.
9. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи: ухвалено рішенням Колегії МОН України 20.10.2016 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepczija.html/>
10. Пехота О. Індивідуалізація як системоутворювальна умова підвищення якості педагогічної освіти. Педагогічна освіта і освіта дорослих: європейський вибір: зб. наук. праць / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. К.; Хмельницький : Вид. відділ Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, 2008. С. 326–331.
11. Сиротюк В. Д., Стецик С. П. Методика здійснення індивідуального підходу в процесі виконання учнями домашніх завдань з фізики. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. 2013. Вип. 109. С. 106–109.
12. Сікорська Л. Індивідуалізація навчання іноземної мови. Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2002. № 7. С. 121–124.

13. Сітовський А. М. Диференційований підхід у фізичному вихованні підлітків з різними темпами біологічного розвитку (на прикладі школярів 7-х класів): автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 Львів. держ. ун-т фіз. культури. Л., 2008. 20 с.

14. Смоляк В. М. Персональне навчальне середовище в системі підготовки вчителя нової школи. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі. 2016. Вип. 51 (104). С. 274–280.

15. Стецик С. П., Гнатюк О. В. Індивідуалізація навчання на уроках фізики засобами інноваційних технологій. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. 2013. Вип. 109. С. 114–117.

16. Стрілець С. І. Індивідуалізація змісту освіти та інтенсифікація процесу навчання на основі сучасних освітніх технологій. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт. 2014. Вип. 118 (2). С. 217–221.

17. Терещук Г. Індивідуалізація навчання в контексті ідей концепції нової української школи. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: педагогіка. 2017. № 2. С. 6–16.

18. Уруський А. В. Внутрішня диференціація як засіб реалізації індивідуального підходу до навчання старшокласників за технологічним профілем. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Педагогіка. 2014. № 3. С. 78–82.

A MODEL FOR THE ORGANIZATION OF DESIGN AND RESEARCH ACTIVITIES WITH CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOLERS IN THE PROCESS OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

Zabelskaya T.,

*Candidate of Pedagogical Sciences, Head,
Furt A.
educator*

Municipal budgetary preschool educational institution of the Balashikha City District "Combined Kindergarten No. 30 "Forest Fairy Tale", Moscow Region, Russia

МОДЕЛЬ ОРГАНИЗАЦИИ ПРОЕКТНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ С ДЕТЬМИ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНИКОВ В ПРОЦЕССЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ

Забельская Т.В.,

*кандидат педагогических наук, заведующий,
Фурт А.У.
воспитатель,*

Муниципальное бюджетное дошкольное образовательное учреждение Городского округа Балашиха «Детский сад комбинированного вида № 30 «Лесная сказка», Московская область, Россия

Abstract

The article talks about the development of a model for the organization of design and research activities with children of older preschoolers in the process of environmental education. The stages of model implementation, criteria for the effectiveness of the implementation of this model are disclosed.

Аннотация

В статье говорится о разработке модели организации проектно – исследовательской деятельности с детьми старшего дошкольников в процессе экологического воспитания. Раскрыты этапы реализации модели, критерии эффективности реализации данной модели.

Keywords: cognitive development, experiment, cognitive research activity, experimental activity.

Ключевые слова: Познавательное развитие, эксперимент, познавательно – исследовательская деятельность, экспериментальная деятельность.

Согласно положениям проекта «Стратегия инновационного развития Российской Федерации на период до 2030 г.» [5], России предстоит «осуществить переход к инновационному пути развития, провести омоложение кадрового состава учёных, конструкторов, инженеров, проектировщиков...».

Особенность здоровой психики ребёнка – это его познавательная активность. Любознательность ребёнка постоянно направлена на познание окружающего мира и построение своей картины этого

мира (т.е. на формирование мировоззрения). Потребность ребёнка в новых впечатлениях лежит в основе возникновения и развития исследовательской, или поисковой деятельности, которая направлена на познание окружающего ребёнка мира. Чем разнообразнее организована экспериментальная деятельность, тем больше новой информации получает ребёнок, следовательно, тем интенсивнее и полноценнее он развивается. Эта потребность выделена и изучена в ряде исследований Божович